

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาจจะกล่าวได้ว่าในยุคปัจจุบันนี้ เป็นยุคทองของการสื่อสาร การปฏิบัติการสื่อสารมวลชนได้เกิดขึ้นในหลายส่วนของโลก ซึ่งก็รวมถึงการสื่อสารมวลชนของประเทศไทยด้วย จะเห็นได้ชัดเจนจากตัวเลขการขยายตัวของสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก และรวดเร็ว กองงานคณะกรรมการบริหารงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์¹ ได้รายงานสถิติจำนวนสถานีวิทยุกระจายเสียงปัจจุบันเมื่ออยู่ถึง 476 สถานี ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร 74 สถานี และกระจัดกระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ 402 สถานี สถานีวิทยุโทรทัศน์ปัจจุบันมีสถานีแม่ข่ายรวม 11 สถานี อยู่ในกรุงเทพมหานคร 5 สถานี และส่วนภูมิภาค 6 สถานี ซึ่งในจำนวนแม่ข่าย 11 สถานีนี้ ได้มีการขยายเครือข่าย โดยจัดตั้งสถานีถ่ายทอดสัญญาณตามภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ สำหรับจำนวนเครื่องรับวิทยุกระจายเสียงและเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์นั้น จากการสำรวจของสำนักงานสถิติ² พบว่า ประชาชนทั่วประเทศใช้เครื่องรับวิทยุ 7,698,003 เครื่อง และมีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ 5,001,219 เครื่อง

สื่อมวลชนประเภทสิ่งพิมพ์ มีหนังสือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์หรือรายเดือน ซึ่งรวมถึงหนังสือนิตยสารทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหลายร้อยฉบับ ที่สามารถแพร่กระจายไปสู่ประชาชนทั้งในเขตเมืองและประชาชนชนบทได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีสื่อเฉพาะกิจ หน่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ของส่วนราชการและหน่วยงานธุรกิจ โดยเฉพาะด้านสื่อบุคคลของ

¹ กรมประชาสัมพันธ์, กองงานคณะกรรมการบริหารงานวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์, "รายงานสถิติการขออนุมัติตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์," กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์, 2532 (อัดสำเนา).

² สำนักงานสถิติแห่งชาติ, "รายงานการสำรวจวิทยุโทรทัศน์, 2530" (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2532), หน้า 16 - 17.

หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชนอีกจำนวนมากที่เข้าไปยังหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ บรรดาสื่อต่าง ๆ เหล่านี้เป็นพาหนะนำเอาข่าวสาร ความรู้วิชาการ สมัยใหม่ ไปเผยแพร่แก่ประชาชน มีการใช้สื่อมวลชนและสื่อระหว่างบุคคลถ่ายทอดข่าวสาร เพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ มากมาย เช่น เพื่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อการขายสินค้าและเพื่อจูงใจทางการเมือง เป็นต้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็ว คือ ความพยายามของผู้เผยแพร่ข่าวสารที่จะลดอิทธิพล ข่าวสารของฝ่ายตรงข้าม³ มีการนำเสนอข่าวสารหรือรายการบทความผ่านสื่อมวลชนหลากหลายลักษณะ เพื่อดึงดูดความสนใจจากประชาชน เรียกได้ว่าเป็นยุคแห่ง "การช่วงชิงประชาชน" ทางด้านประชาชนเองก็ดูเหมือนจะถูกครอบงำด้วยกิจการของสื่อมวลชน บางคนถึงกับมีอาการกินไม่ได้นอนไม่หลับ ถ้าวันใดไม่ได้ชมโทรทัศน์ ฟังรายการวิทยุ หรืออ่านข่าวหนังสือพิมพ์ที่ตนชื่นชอบ จากประสบการณ์ของผู้วิจัย (รับราชการในตำแหน่งผู้จัดรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครพนม) พบว่า ถ้าวันไหนเครื่องส่งกระจายเสียงวิทยุเสีย ไม่สามารถออกอากาศได้ จะมีผู้ฟังโทรทัศน์เข้ามาสอบถามที่สถานีหรือมีการตำหนิต่อว่าโดยตรงหรือได้งปะกัน โดยเฉพาะรายการข่าว 6 โมงเช้า ถ่ายทอดจากสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นรายการที่มีประชาชนนิยมฟังมาก เหตุการณ์เช่นเดียวกันนี้เคยเกิดขึ้นในต่างประเทศมาแล้ว จากงานวิจัยเรื่อง "What Missing the Newspaper Means" ของ เบอเรลสัน (Berelson) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงผู้อ่านว่า เขารู้สึกขาดอะไรไปในระหว่างการประท้วงหยุดงานของช่างพิมพ์ ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์ในนิวยอร์กต้องหยุดจำหน่ายไปถึง 2 สัปดาห์⁴

จากความก้าวหน้าของวงการสื่อสารสมัยใหม่ ประกอบกับโครงสร้างทางสังคมที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาวิธีการเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในสังคม และการแสวงหาข่าวสารเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้อันตรายที่เรารู้สึกว่าตกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม⁵ แนวคิดนี้

³ เสถียร เศษประทีป, การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 2.

⁴ สวัสดิ์ ยมาภัย และ ระวีวรรณ ประกอบผล, แบบจำลองการสื่อสาร (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 103.

⁵ เสมสุข อุไรสวัสดิ์, "การศึกษาการเปิดรับข่าวสารและการแสวงหาข่าวสารการรับสมัครงานของผู้สมัครเป็นอาสาพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารการประชาสัมพันธ์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

แม็คคอมส์ และเบกเกอร์ (McCombs &Becker) ได้อ้างผลการวิจัยต่าง ๆ ที่ชี้ให้เห็นว่า การอ่านหนังสือพิมพ์หรือรับฟังชมรายการวิทยุและโทรทัศน์ของแต่ละบุคคลนั้น ขึ้นอยู่กับเหตุผล 6 ประการด้วยกันคือ^๖

1. เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวและสังเกตการณ์รอบตัวเพื่อที่จะได้รู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้น เพื่อให้ทันเหตุการณ์ทันสมัย และเรียนรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งสำคัญควรรู้
2. เพื่อใช้ข่าวสารที่ได้มานั้นมาเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจแต่ละวัน
3. เพื่อให้ได้ข่าวสารที่จะใช้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาประจำวันกับบุคคลอื่น
4. เพื่อสร้างความรู้สึกว่าได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นด้วย
5. เพื่อใช้ข่าวสารที่ได้จากสื่อมวลชนช่วยเสริมความคิดเห็นที่มีอยู่เดิมให้มากยิ่งขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งช่วยสนับสนุนการตัดสินใจที่ได้กระทำลงไปแล้ว
6. เพื่อพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อความบันเทิง

ด้วยเหตุผลทั้ง 6 ประการ และจากการที่มีปริมาณข่าวสารเพิ่มขึ้นอย่างมากมายและรวดเร็ว ทำให้เกิดเป็นสังคมที่เต็มไปด้วยข่าวสาร (High Information Society) หรือการมีข่าวสารมากเกินไป^๗ ดังนั้นบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคมเช่นนี้จะต้องหาทางจัดระเบียบวิเคราะห์ หรือควบคุมข่าวสารจำนวนมากที่อยู่รอบตัวตามความสนใจ และความต้องการของตนเองและข่าวสารดังกล่าวเหล่านั้น น่าจะเป็นข่าวสารที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน ซึ่งในนานาประเทศทั่วโลก ได้ตื่นตัวให้ความสนใจประเด็นนี้มาก มีการปฏิบัติระบบการสื่อสาร และพยายามนำเอาขบวนการสื่อสารมาใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ หรือที่เรียกกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนี้ว่า "การสื่อสารเพื่อพัฒนา" (Development Communication)

ศูนย์วิทยุทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๖ M.E. McCombs and L. Becker, Using Mass Communication Theory, (New Jersey : Prince Hall Inc., 1979).

^๗ เสถียร เขยประทับ, ศักยภาพของสื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 1.

ซี.วี. ราชาสุนทราม (C.V. Rajasundaram) ซึ่งเป็นผู้เรียบเรียงหนังสือคู่มือการสื่อสารพัฒนาการ ได้กล่าวถึงการสื่อสารเพื่อพัฒนาไว้ว่า^๘

ในบางประเทศได้นำเอาคำการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (Development Communications) ไปปนกับคำการเผยแพร่ (Publicity) สำหรับโครงการของรัฐบาล รัฐบาลในฐานะหัวหน้าวางแผนและผู้บริหารโครงการพัฒนาของประเทศ ควรจะมีสิทธิอย่างเต็มที่ ที่จะแจ้งให้ประชาชนของตนทราบว่า จะทำอะไรให้แก่ประชาชนของตน แต่การสื่อสารเพื่อพัฒนามีความหมายไกลกว่า เช่น จะต้องอธิบายให้ประชาชนเข้าใจว่าทำไมจึงจำเป็นต้องดำเนินการตามโครงการต่าง ๆ อะไรคือโครงการทั้งหมดของการพัฒนา แต่ละคนจะได้รับประโยชน์อย่างไร แต่ละคนจะช่วยโครงการเหล่านี้ได้อย่างไร และอะไรบ้างที่สำเร็จก้าวหน้าไปแล้ว...

และในแนวความคิดเดียวกัน สมชาย กรุสวนสมบัติ^๙ ได้กล่าวถึงบทบาทที่สำคัญที่สุดของการสื่อสารที่มีต่อการพัฒนาประเทศ " ก็คือการเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุด ในการนำนโยบายการพัฒนา ตลอดจนรายละเอียดของแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐบาล ไปสู่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสรับรู้ว่าจะประเทศชาติของตนกำลังจะเดินไปในทางใด และประชาชนทั่วไปจะสามารถเข้าร่วมในขบวนการพัฒนาในลักษณะใดได้บ้าง "

เมื่อได้พิจารณานโยบายการพัฒนาประเทศแล้ว จะพบว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525-2529) ได้มีการทุ่มเททั้งกำลังเงิน กำลังคนและเทคนิควิทยาการใหม่ ๆ อย่างมากมายทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนา ซึ่งถือว่าเป็นขบวนการที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน โดยประชาชนเป็นผู้ริเริ่ม และมีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนด้วยการพึ่งตนเองให้มากที่สุด และเสริมด้วยการช่วยเหลือจากภายนอกเท่าที่จำเป็น^{๑๐}

^๘ C.V. Rajasundaram, "Manual of Development Communication" AIBD. (February, 1981) : 18 อ้างถึงใน สนั่น ปัทมะทิน, "การสื่อสารพัฒนาการ," วารสารสื่อสารมวลชน 3 (มกราคม - มิถุนายน, 2531): 44.

^๙ สมชาย กรุสวนสมบัติ, "สื่อสารการพัฒนาประเทศ," วารสารเศรษฐกิจและสังคม 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน, 2530): 18 - 28.

^{๑๐} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิม, การพัฒนาชนบทไทย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 6.

การพัฒนาชนบทตามความหมายดังกล่าว เป็นแนวทางการพัฒนาชนบทแนวใหม่ และได้เริ่มนำเข้ามาใช้ในช่วงกลางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 คือ ปี 2527 ซึ่งมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้¹¹

1. การพัฒนาที่มุ่งเน้นการกระจายงบประมาณไปในเขตพื้นที่ยากจนของประเทศก่อน โดยการกำหนดพื้นที่ยากจนขึ้นมาโดยแบ่งเป็นหมู่บ้านก้าวหน้า ปานกลาง และล้าหลัง
2. การพัฒนาควรเป็นการแก้ไขปัญหาด่าง ๆ ที่ประชาชนชนบทกำลังเผชิญเฉพาะหน้า อยู่ และใช้เทคนิควิธีการที่ง่าย ๆ โดยเน้นการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาด้านคนไม่เน้นการเพิ่มการผลิต เช่น โครงการธนาคารข้าว โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการพัฒนาดินเค็ม ฯลฯ
3. การพัฒนาแก้ไขปัญหามหาชน ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนา (people participation) โดยการประสานองค์การของประชาชนและของรัฐ (เช่น กม., กสศ., คปต. ฯลฯ) ให้เป็นจริงมากยิ่งขึ้น
4. ควรวางเป้าหมายการพัฒนาให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ในที่สุด ทั้งความคิดความอ่าน การกระทำ ฯลฯ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาคนระดับล่าง ตั้งแต่การค้นหาปัญหาของตนเอง การวางแผนการแก้ปัญหาและการดำเนินกิจกรรมต่อไป ซึ่งจะต้องเป็นลักษณะจากล่างสู่บน (Bottom up)

เพื่อให้การบริหารการพัฒนาชนบทตามแผนปฏิบัติการพัฒนาชนบทแนวใหม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ตามแนวนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และประสานกับการพัฒนาชนบทรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ก่อนการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 คณะรัฐมนตรีจึงได้วางระเบียบโครงสร้างขององค์การพัฒนาชนบทไว้ดังนี้¹²

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹¹ คณะกรรมการประสานงานโครงการรณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ กระทรวงสาธารณสุข (คปส.), "การนำ จปฐ. มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต," (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก 2529), หน้า 3 - 4.

¹² กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชนหลักและวิธีปฏิบัติ (กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก, 2530), หน้า 101 - 102.

----- = ทางเดินของข่าวสารเพื่อการวางแผนและโครงการพัฒนาชนบท
 _____ = ทางเดินของการตัดสินใจเกี่ยวกับแผนและโครงการพัฒนาประเทศ

แผนภูมิที่ 1 โครงสร้างการจัดระบบบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน

จากแผนภูมิโครงสร้างการจัดระบบบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน แสดงถึงการให้ความสำคัญของข่าวสารเพื่อการวางแผนและโครงการพัฒนาชนบท จากระดับล่าง คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) หรือคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาชนบทและป้องกันตน (อพป.) และโดยเฉพาะในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) นอกจากนี้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชนบท ที่ด้อยโอกาสในทางเศรษฐกิจและสังคม ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญแก่บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรประชาชน ตามกฎหมายอย่างเป็นทางการ (ดูรายละเอียดภาคผนวก) ที่ใกล้ชิดกับประชาชนชนบทมากที่สุด เป็นองค์กรที่รู้สภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นแท้จริงของประชาชนในหมู่บ้าน บทบาทและหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ในแผนพัฒนาชนบท ก็คือ การมีส่วนร่วมเสนอปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน เพื่อจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านผ่านสภาตำบลตามขั้นตอนของโครงสร้างการจัดระบบบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการหมู่บ้านนี้ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมบำรุงรักษา¹³

ประเด็นสำคัญและความแตกต่าง ไปจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับอื่น ๆ อีกประการหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ก็คือ การได้ผนวกเอาแผนการประชาสัมพันธ์เพื่อการพัฒนาประเทศเข้าไว้ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ด้านการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์¹⁴ ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพสาระข่าวสาร การประสานงานประชาสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลและเอกชน โดยมอบหมายให้กองงานคณะกรรมการประชาสัมพันธ์แห่งชาติ กรมประชาสัมพันธ์ เป็นหน่วยงานรับผิดชอบและจัดทำโครงการนำร่องระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาแบบผสมผสานขึ้น เพื่อแสวงหาแนวทางการทำงานร่วมกันระหว่างกรมประชาสัมพันธ์และ 6 กระทรวงหลัก ในการวางแผนและดำเนินงานประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินงานตามโครงการนำร่องระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาแบบผสมผสานที่จังหวัดเชียงราย ลำปาง ชอนแก่น และเลย

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

¹⁴ กรมประชาสัมพันธ์, โครงการนำร่องระบบการประชาสัมพันธ์เพื่อพัฒนาแบบผสมผสาน (กรุงเทพฯ: กรมประชาสัมพันธ์, ม.ป.ป.), คำนำ.

จากความ เป็นมาและปัญหาบางประการที่ได้กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ปัจจุบัน การสื่อสารเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทย รวมทั้งมีส่วนส่งเสริมการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ผนวกเอาแผนการประชาสัมพันธ์ เพื่อการพัฒนาประเทศ เข้าไว้ ทำให้การสื่อสารของประเทศมีทิศทางที่จะก้าวไปอย่างมีเป้าหมาย และนโยบายการพัฒนาชนบทที่ เห็น เรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศของประชาชนมากขึ้น โดยใช้องค์กรประชาชนตาม โครงสร้างการจ้ดระบบบริหารการพัฒนาชนบทในปัจจุบัน ซึ่งได้ยึดเอาปัญหาและความต้องการ ขึ้นพื้นฐานของประชาชน ในหมู่บ้าน เป็นสิ่งกำหนดในแผนพัฒนาชนบท ตั้งตั้งงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงมุ่งจะศึกษาประชาชนที่เข้ามาร่วมเป็นกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาในระดับล่างสุด ที่ได้เป็นผู้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นว่า มีโอกาสเรียนรู้ และช่วยเหลือตนเองได้ตาม เจตนาารมณ์ของการพัฒนาชนบทแนวใหม่ได้หรือไม่อย่างไร ประกอบกับในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่า ข้อมูลข่าวสารที่จะสนองความต้องการขั้นต่ำเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน (Minimum Information Need) ให้ได้ เช่น การซื้อขายสินค้าประจำวัน การเตือนเรื่องสภาวะดินฟ้าอากาศ การเตือนเรื่องการรักษาสุขภาพประจำวันตามฤดูกาล การให้ข้อมูลและความรู้เบื้องต้นในด้าน เกษตรกรรม การชี้แนะการหาความรู้เพิ่มเติม ตลอดจนชี้ช่องทางให้ได้มาซึ่งการแก้ปัญหา ในการดำรงชีวิตประจำวันทั่วไปเหล่านี้ กระจุกกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ แม้กระทั่งกำนันหรือ ผู้ใหญ่บ้านก็ไม่สามารถสนองความต้องการได้เท่าใดนัก บางครั้งก็เป็นกรยากลำบากที่จะให้ชาวบ้าน ต้องเดินทางไปถามหรือแสวงหาความรู้จากผู้รู้ในหมู่บ้านหรือตำบลนั้น ๆ ทุกเรื่อง ซึ่งบางเรื่อง ต้องเดินทางไปถึงที่ที่ว่าการอำเภอจึงจะทราบแน่นอน¹⁵ สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่การสื่อสารเพื่อ การพัฒนาหรือไม่ และประชาชน โดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้านที่จะศึกษานี้ได้ให้ความสนใจต่อ ข่าวสารที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารของกรรมการหมู่บ้านอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการ เปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัย กับพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารของกรรมการหมู่บ้าน

¹⁵ จุมพล รอดคำดี, สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 18.

3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารกับความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

4. เพื่อหาความสำคัญของตัวแปร อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัยในการอธิบายหรือทำนายพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

สมมติฐานการวิจัย

1. อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร

2. พฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารของกรรมการหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์ กับความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. ตัวแปร อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัยจะมีระดับความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสารมากน้อยต่างกัน

4. ตัวแปร อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัยจะมีระดับความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมากน้อยต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มตัวอย่าง ที่เลือกมาจากกรรมการหมู่บ้านรวม 79 หมู่บ้านของอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางเท่านั้น และเลือกศึกษาตัวแปรปัจจัยบุคคลเฉพาะที่เกี่ยวกับอายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัย ซึ่งเป็นตัวแปรที่จะมีอิทธิพลและมีความสามารถในการอธิบายหรือทำนายพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร และความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของกรรมการหมู่บ้าน ที่อยู่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

เนื่องจากมีกฎหมายให้จัดตั้งองค์กรประชาชนในหมู่บ้านขึ้น 2 ลักษณะ คือคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) และคณะกรรมการกลางหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง (อภป.) ในงานวิจัยนี้ ถือว่าองค์กรประชาชนทั้ง 2 องค์กรไม่แตกต่างกัน และจะใช้คำว่า "คณะกรรมการหมู่บ้าน" (กม.) เพียงอย่างเดียว โดยให้ความหมายรวมทั้ง 2 องค์กรดังกล่าว

ในการศึกษาตัวแปรปัจจัยบุคคล โดยเฉพาะค่านิยมทันสมัยนั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม OM-12 ของ อินเคเลส และ สมิท (Inkeles & Smith) ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างมาแล้วในหลายประเทศ และในประเทศไทย ได้มีนักวิจัยหลายท่านนำมาใช้กับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยหลายเรื่อง ซึ่งผู้วิจัยเองเห็นว่าแบบสอบถามดังกล่าวเหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้

สำหรับการศึกษาพฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามครอบคลุมเนื้อหาที่เลือกศึกษา ได้แก่ ความสนใจต่อเนื้อหาข่าวสาร การเลือกใช้สื่อแสวงหาข่าวสารและจุดมุ่งหมายของการเปิดรับข่าวสาร

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้กำหนดขอบเขตข่าวสารเฉพาะในหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความจำเป็นพื้นฐานหรือ จปฐ. 8 ประการ

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พฤติกรรมการแสวงหาข่าวสาร	หมายถึง	ลักษณะของการเลือกข่าวสาร ซึ่งศึกษาจากความสนใจต่อเนื้อหาข่าวสาร การเลือกใช้สื่อแสวงหาข่าวสาร และจุดมุ่งหมายของการเปิดรับข่าวสารที่เป็นไปตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม คือ อายุ การศึกษา รายได้ โอกาสการเปิดรับสื่อ และค่านิยมทันสมัย
ข่าวสาร	หมายถึง	บรรดาข้อมูลทั้งหลายที่ได้รับการจัดระเบียบเพื่อนำไปใช้ประโยชน์
ความสนใจต่อเนื้อหาข่าวสาร	หมายถึง	การที่กรรมการหมู่บ้านเลือกเปิดรับข่าวสารประเภทความรู้ ข่าว ความบันเทิง และโฆษณาบริการสินค้าตามที่ตนเองมีความสนใจ
การเลือกใช้สื่อแสวงหาข่าวสาร	หมายถึง	การที่กรรมการหมู่บ้านเลือกเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งให้ข่าวสารตรงตามความสนใจและความต้องการ
จุดมุ่งหมายของการเปิดรับข่าวสาร	หมายถึง	การที่กรรมการหมู่บ้านเลือกเปิดรับสื่อแสวงหาข่าวสาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ เช่น เพื่อต้องการทราบเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ รอบตัว ต้องการความรู้ เพื่อความบันเทิง หรือเพื่อต้องการทราบโฆษณา

การศึกษา	หมายถึง	จำนวนชั้นปีที่ศึกษาในโรงเรียน หรือสำนักศึกษาอื่น ที่กระทรวงศึกษาธิการรับรอง									
รายได้	หมายถึง	รายได้ที่เป็นตัวเงินจากอาชีพหลักเฉลี่ยต่อปี									
โอกาสการเปิดรับสื่อ	หมายถึง	ความสามารถของกรรมการหมู่บ้าน ในการเลือกเปิดรับสื่อประเภทต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงทรัพยากรทางสื่อทุกประเภทที่กรรมการหมู่บ้านสามารถแสวงหามาครอบครอง หรือสามารถติดต่อกับแหล่งสื่อเพื่อใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง เช่น ถ้ากรรมการหมู่บ้านมีเครื่องรับวิทยุเป็นของตนเองย่อมมีโอกาสที่จะเปิดรับสื่อมากกว่ากรรมการหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ไม่มีเครื่องรับวิทยุเป็นของตนเอง หรือต้องไปรับฟังวิทยุซึ่งเป็นของผู้อื่น เป็นต้น									
ค่านิยมทันสมัย	หมายถึง	การที่กรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะทันสมัย 9 ประการตามที่ อินเคลสิสสรุปไว้ โดยแบ่งค่าคะแนนออกเป็น 3 ระดับ คือ <table border="1" data-bbox="893 1061 1348 1216"> <tr> <td>ระดับต่ำ</td> <td>ช่วงคะแนน</td> <td>1 - 3</td> </tr> <tr> <td>ระดับกลาง</td> <td>ช่วงคะแนน</td> <td>4 - 6</td> </tr> <tr> <td>ระดับสูง</td> <td>ช่วงคะแนน</td> <td>7 - 9</td> </tr> </table>	ระดับต่ำ	ช่วงคะแนน	1 - 3	ระดับกลาง	ช่วงคะแนน	4 - 6	ระดับสูง	ช่วงคะแนน	7 - 9
ระดับต่ำ	ช่วงคะแนน	1 - 3									
ระดับกลาง	ช่วงคะแนน	4 - 6									
ระดับสูง	ช่วงคะแนน	7 - 9									
ข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	หมายถึง	ข่าวสารที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของคนไทย ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน 8 ประการ โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาสภาพสังคม และวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาด้านโภชนาการ การพัฒนาภาวะแวดล้อม การพัฒนาจิตใจ เป็นต้น									
ความพึงพอใจต่อข่าวสารเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต	หมายถึง	การที่กรรมการหมู่บ้านมีความคิดเห็นต่อข่าวสารพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยได้รับความพึงพอใจมากน้อยอย่างไร และแบ่งค่าคะแนนออกเป็น 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และไม่ได้รับความพึงพอใจเลย									

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เพิ่มพูนความรู้ทางด้านพฤติกรรมแสงหาข่าวสาร และการได้รับความพึงพอใจของผู้รับสาร ในที่นี้ คือกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งยังมีผู้สนใจทำศึกษาน้อย ส่วนใหญ่จะทำการศึกษาที่เน้นถึงอิทธิพลของสื่อที่มีต่อผู้รับสาร และมุ่งไปที่กลุ่มเป้าหมายทั่วไปซึ่งไม่ใช่องค์กรประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท
2. ได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมแสงหาข่าวสาร ทำให้ทราบถึงความต้องการของผู้รับสารว่า มีความสนใจในการเลือกรับสารและสื่ออะไรที่ตรงกับความพึงพอใจ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อนักพัฒนาและนักสื่อสารเกี่ยวกับการนำเอาข้อมูลไปใช้ในแนวทางสำหรับ วางแผนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชนบท ได้ถูกต้องตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้รับสารในชนบท โดยเฉพาะคณะกรรมการหมู่บ้านต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย